

La fundació del Banc de Sabadell i la indústria local

per Adrià Royes i Riera*

RESUM:

Aquest article vol analitzar si a finals del segle XIX l'economia de Sabadell necessitava un banc per finançar el circulat i facilitar mitjans de pagament i, a més, una agència de llanes que pogués importar aprofitant una bona conjuntura dels mercats internacionals i el relatiu lliurecanvisme que experimentava el país. I com que els promotors del banc coincidien amb aquestes necessitats, van crear el Banc de Sabadell amb l'estratègia corporativa destinada, justament, a cobrir-les.

PARAULES CLAU:

Banc Sabadell, finances, estratègia corporativa, industrialització, llana.

ABSTRACT:

This article tries to explain the reasons for the creation of the Banc de Sabadell. It is argued that, while the Sabadell industrial district required a new institution to provide short-term credit to finance manufacturing, local industrialists wanted to take advantage of the decreasing price of wool in the world market at a time of a Spanish regime of (relatively) free trade. These two needs were taken into consideration by the promoters of the Banc de Sabadell, who developed a corporate strategy in tune with those requirements.

KEY WORDS:

Banc Sabadell, finances, corporate strategy, industrialization, wool.

A mesura que una economia es desenvolupa, augmenten les seves necessitats de capital per a les inversions i necessita comptar amb suficients mitjans de pagament per facilitar les transaccions entre els agents econòmics. Per tant, ha de comptar amb mecanismes per mobilitzar els recursos de capital, sigui autòcton o forà, com també ha de comptar amb mecanismes que facilitin la compravenda, com ara la disponibilitat de monedes i els seus substitutius més o menys líquids: el paper moneda, els efectes comercials, les domiciliacions bancàries, els girs o transferències entre cases de banca...

* Text basat en la investigació que el mateix autor va fer sobre la història del Banc de Sabadell i que va ser finançada per la Fundació Banc Sabadell.

Quan en una ciutat com Sabadell el 1881 apareix un banc de tipus modern com el Banc de Sabadell, es pot interpretar que l'economia local ja havia arribat a un estadi de desenvolupament suficient per requerir el concurs d'un banc. Abans d'arribar a la conclusió, però, val la pena que ens aturem a analitzar el procés i valorar si realment va ser així. S'ha de recordar que durant el bienni 1881-1882 —anys de la «febre d'or», segons Narcís Oller— es multiplicaren les iniciatives empresarials i, concretament, es fundaren fins a vint-i-quatre bancs a Catalunya. La majoria d'aquests projectes bancaris es van esfondrar així que es va desinflar la bombolla especulativa per la pròpia feblesa de les causes de la seva fundació. Només set d'aquests bancs van sobreviure a la crisi de 1882-1885, entre els quals el Banc de Sabadell.

En aquest article, pretenc demostrar que, efectivament, l'economia sabadellenca ja necessitava el concurs d'un banc modern.

Així doncs, analitzarem les causes de la fundació del banc perquè d'aquesta manera veurem si l'economia local el reclamava i, a més, quin tipus de banc demanava. Primer veurem l'estructura econòmica de la ciutat perquè ens mostrarà les seves necessitats. En segon lloc, estudiarem el sistema financer amb què comptava per veure si les necessitats de tipus financer estaven ben cobertes o no. En tercer lloc, abordarem la situació del comerç de llanes perquè el Banc de Sabadell també s'hi dedicarà i mirarem de descobrir necessitats mal satisfetes en el teixit econòmic previ a l'aparició del banc. En quart lloc, es descriurà la fundació del banc per trobar les connexions entre els promotors i les necessitats econòmiques locals. I, per acabar, comentarem el perfil estratègic original coincident amb aquestes necessitats i/o oportunitats detectades en l'economia local.

L'entorn demogràfic i el caràcter industrial de Sabadell

L'any 1881 Sabadell ja era una ciutat plenament industrial. Al llarg del mig segle anterior havia experimentat una revolució industrial que havia fet créixer el petit poble de Sabadell fins a convertir-lo en la setena ciutat de Catalunya.¹ La població havia passat dels 4.672 habitants el 1833² als 18.248 del 1880.³ Aquest salt es produí sobretot gràcies a la immigració⁴ atreta pel dinamisme

1. Sense comptar amb Gràcia, Sant Martí de Provençals i Sant Andreu de Palomar que el 1898 s'integrarien a Barcelona. Les altres sis ciutats eren: Barcelona, Reus, Tarragona, Lleida, Mataró i Manresa. Aquestes dues darreres, però, serien superades per Sabadell en pocs anys.

2. J. M. BENAUL, «La llana», *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. III, Barcelona, Enciclopèdia catalana, 1991, 114.

3. A. CASTELLS, *Sabadell, informe de l'oposició*, vol. II, *República i acció directa, 1868-1904*, Sabadell, Edicions Riutort, 1977.

4. Les xifres del creixement vegetatiu no eren gaire elevades, per tant la immigració deuria rondar les 12.000 persones en aquests cinquanta anys, és a dir, quasi el 270% de la població de Sabadell el 1830.

de la indústria tèxtil cotonera i, molt especialment, llanera. Dinamisme que portà la ciutat a liderar, juntament amb Terrassa, el sector tèxtil llaner espanyol durant la segona meitat del segle XIX i el segle XX.

La força de treball de la indústria llanera rondava, cap al 1880, els 4.000 efectius.⁵ Gairebé tota l'economia de la ciutat girava al voltant de la indústria tèxtil: quan no es tractava de filatures o tissatges, eren tintorers, constructors mecànics, transportistes, comerciants de primeres matèries, constructors de naus industrials (els coneguts vapors)... més les fàbriques tèxtils cotoneres que encara quedaven. Si aquesta gran quantitat de famílies rebia els honoraris de la indústria tèxtil, directament o indirecta, es pot deduir que els comerciants i els professionals liberals depenien també del sector tèxtil llaner, ja que la capacitat de consum dels seus clients depenia de l'evolució de la indústria tèxtil. Més encara, la resta de serveis, com els municipals o els socials (Ajuntament, ensenyament, sanitaris, justícia, seguretat...), depenia del nombre d'habitants de la ciutat, el qual venia molt determinat per la pròpia dinàmica de la indústria tèxtil llanera. El sector agrícola, d'altra banda, era molt petit.

Al quadre 1 es pot veure el pes de la indústria llanera en el conjunt de l'economia de Sabadell. S'ha extret a partir de la contribució industrial i del comerç de Sabadell, que es calculava sobre el que se suposava que podien pagar els diferents negocis. A més, podem considerar un grau de frau similar en tots els sectors. S'ha d'advertir que faltaria afegir la contribució agrícola, però Sabadell, com ja s'ha dit anteriorment, no tenia una gran producció agrícola.

QUADRE 1

Sectors econòmics de Sabadell, 1881-1882

<i>Tarifa</i>	<i>Nre. de contribuents</i>	<i>% sobre el total</i>	<i>Quotes totals</i>	<i>% sobre el total</i>
Primera	240	29,34	26.709,41	21,04
Segona	50	6,11	6.189,34	4,87
Tercera	270	33,01	79.646,05	62,75
<i>Llanera</i>	<i>206</i>	<i>25,18</i>	<i>54.500</i>	<i>42,93</i>
Quarta	246	30,07	14.297,79	11,26
Quinta	12	1,47	106,56	0,08
Totals	818	100	126.949,15	100

Font: AHS, *Matrícula de la Contribució industrial i del comerç de Sabadell*, 1881-1882.

Podem observar que el percentatge de la contribució satisfeta per aquests industrials llaners és del 42,9%. Si hi afegim els estamers (1.333,33 ptes. de

5. Benaül calcula uns 4.000 individus per al 1876 dedicats a la indústria tèxtil llanera. BENAÜL, «La llana...», 143.

contribució) arriben al 44%. Gairebé la meitat del total de la contribució del comerç i de la indústria procedeix directament del sector llaner.

D'altra banda, trobem tota una sèrie de professions (en les altres tarifes) lligades a aquesta indústria tèxtil: quatre carboners, sis tractants de llanes, vuit cavalleries majors i quinze de màquines de vapor, deu cotoners, una de premses de teixits de llana, cinc tallers de serralleria per a les cavalleries i quatre per als vapors, dos tundoses de ferro, una fàbrica de rasurar pals de tintorers, dues fàbriques de cardes, dues de picar carbons, sis tints, tres llauners, tres tintorers, quatre torners, quaranta-dos fusters, quatre constructors de carros, dos colorers, cinc constructors de llençadores, cinc cordoners, onze serrallers, set ferrers, cinc llauners. Tots aquests podien estar implicats en el manteniment del sector industrial tèxtil i ja sumen un total de tres-cents seixanta-nou contribuents d'aquest sector.⁶

També s'hauria d'incloure el barri de la Creu Alta de Sant Pere de Terrassa (amb uns 2.500 habitants), el qual era de caràcter industrial, que va ser absorbit per Sabadell el 1904.⁷

Aquestes dades serveixen per definir el tipus d'economia de la ciutat el 1880: una ciutat de caràcter tèxtil, especialment llanera. D'aquí sorgien les necessitats i oportunitats de negocis que donarien peu al Banc de Sabadell.

El sistema financer a Sabadell

L'oferta financera de la ciutat era suficient o calia crear un organisme com el Banc de Sabadell? Es tracta de calibrar el grau de necessitats insatisfetes o l'oportunitat per crear un banc a Sabadell el 1881.

Per analitzar les necessitats de capital a llarg termini de l'economia de Sabadell, cal parlar de la revolució industrial que va experimentar la ciutat. És a dir, el desenvolupament de la indústria tèxtil mitjançant la introducció del model de fàbrica, amb el vapor com a principal font d'energia de les fàbriques i la mecanització dels processos productius.

Cap al 1880, però, Sabadell encara estava en aquest procés d'industrialització. Mentre l'ús de l'energia de vapor encara no havia suprimit del tot l'energia animal, la mecanització només havia sigut important en el procés de la filatura, però no en el tissatge. Per tant, els anys vuitanta del segle XIX encara eren anys de canvis i d'inversions molt importants.

Els quadres 2 i 3 ens permeten observar l'esforç modernitzador i el creixement de la indústria sabadellenca entre 1875 i 1895. I amb aquest esforç, cap a finals de segle XIX, la producció tèxtil llanera de Sabadell, juntament amb la de Terrassa, ja significava els dos terços de la producció de tot Espanya. La dinàmica inversora que s'observa explica la dinàmica de la demanda de capitals a llarg termini.

6. S'ha de reconèixer que part del negoci de fusters, constructors de carros, llauners, serrallers, ferrers, llauners i cordoners podia sustentat-se al marge de la indústria tèxtil.

7. Sant Pere de Terrassa, el 1904, va ser dividit en dos i integrat una part a Terrassa i l'altra, la de caràcter industrial, a Sabadell aportant uns 2.800 habitants, un 12% de la població de Sabadell.

QUADRE 2
Evolució de la indústria tèxtil llanera a Sabadell, 1875-1895

<i>Any</i>	<i>Fusos d'estam</i>	<i>Fusos totals</i>	<i>f.estam/f.totals</i>	<i>Telers manuals</i>	<i>Telers mecànics</i>
1875	2.800	61.397	4,56%	787	103
1880	3.646	77.316	4,72%	622	365
1882	3.646	79.805	4,57%	515	558
1885	8.710	82.759	10,52%	296	622
1890	14.130	69.027	20,47%	42	633
1895	26.946	84.446	31,91%	16	1.171

Font: elaboració pròpia a partir de BENAUL, «La llana...».

QUADRE 3
Evolució de la indústria tèxtil llanera de Sabadell en números índex,
1875-1895

<i>Any</i>	<i>Fusos estam</i>	<i>Fusos totals</i>	<i>Poiència en CV*</i>	<i>Telers manuals</i>	<i>Telers mecànics</i>
1875	100	100	100	100	100
1880	130,2	125,9		79,0	354,4
1882	130,2	130,0	214,1	65,4	541,7
1885	311,1	134,8	235,3	37,6	603,9
1890	146,0	112,4		5,3	614,6
1895	962,4	137,5		2,0	1.136,9

Font: elaboració pròpia a partir de BENAUL, «La llana...».

* Els anys no corresponen: consecutivament són 1876, 1881 i 1887 i correspon, respectivament, a 467, 1.000 i 1.099 cavalls de vapor.

Amb aquests quadres veiem dos fenòmens importants de l'evolució de la indústria sabadellenca en aquests anys: la introducció de l'estam i la mecanització del tissatge. El primer fenomen s'analitzarà detalladament més endavant, encara que cal esmentar-ho aquí perquè també comportava inversió en maquinària adequada. Pel que fa a la mecanització del tissatge, es veu clar que Sabadell realitzà un gran esforç entre el 1875 i el 1895, eliminant pràcticament tots els telers manuals i substituint-los per telers mecànics. Tenint en compte que la productivitat dels telers mecànics era molt superior a la dels manuals, suposava multiplicar la capacitat productiva de teixits per més de dos.⁸

8. Agafo la relació de dos a un que fa servir Benaul entre els dos tipus de telers: el 1875 la capacitat productiva de Sabadell seria de $(787/2)+(103) = 496$; i el 1895 seria de $(16/2)+(1171) = 1179$. BENAUL, «La llana...».

En fusos de filar, el fenomen fou menys espectacular perquè aquest procés ja havia estat molt important en els trenta anys anteriors. La potència de vapor instal·lada, que també es mostra, és conseqüència de la mecanització generalitzada de la indústria, així com del creixement net de la capacitat productiva.

A causa d'aquest procés de revolució industrial, la demanda de capital per a les inversions en béns d'equip i instal·lacions anava en augment. I, com que l'oferta de recursos financers era limitada per la pobresa general del país i, a més, disputada per un estat crònicament endeutat, el qual competia amb el sector privat pel recurs de capital.⁹ el seu cost, el tipus d'interès, era més aviat elevat, arribant al 6%. Per tant, els industrials havien d'evitar recórrer al crèdit extern i procurar-se altres fonts de finançament.

Així, s'observa que la indústria tèxtil llanera, com molts sectors industrials del país, tendia a recórrer a la pròpia acumulació de capital i a l'associació de capitals. Aquesta darrera era la fórmula més comuna i llur procedència molt diversificada: tant d'industrials ja existents com d'inversors no industrials. Una tercera font important de recursos financers era el sistema de deutoris amb garantia hipotecària i a través de xarxes informals locals, és a dir, crèdits entre particulars.¹⁰ Aquest sistema informal de crèdit era força diversificat, encara que sobresortien determinats individus. És a dir, alguns industrials o hisendats amb una certa acumulació es dedicaven a prestar i, entre ells, començava a haver-hi qui s'especialitzava més en aquest ofici de banquer particular. En aquest paper destacà, a Sabadell, Pere Turull i Sallent que esdevingué banquer a partir del seu negoci de compravenda de llanes, i després el seu fill per herència. Cal advertir, però, que aquests «banquers particulars» es dedicaven més al crèdit a curt termini que a llarg.

Les tres fórmules citades per aconseguir capitals a llarg termini eren prou satisfactòries per sectors que no eren gaire intensius en capital com era el tèxtil llaner. Recordem, per exemple, que els «vapors industrials» (grans naus que llogaven espai i energia a qualsevol empresa que s'hi instal·lés) eren construïts per societats no necessàriament industrials, i permetien un gran estalvi d'inversió en capital fix quan es volia crear una empresa.

Tot plegat comportà que, en el període d'arrencada de la indústria tèxtil llanera de Sabadell, 1833-1870, la banca pràcticament no va intervenir en el seu finançament. A més, aquestes fórmules mantenien graus de flexibilitat i independència que els crèdits a llarg termini o l'emissió d'obligacions, per exemple, no podien donar.

A l'alçada de 1880, doncs, no hi havia un sistema financer que facilités l'accés al crèdit a llarg termini ni sembla que hi hagués gaire necessitat de crear-lo.

9. Efecte «crowding out».

10. J. M. BENAUL, «Especialización y adaptación al mercado en la industria textil lanera, 1750-1913», J. NADAL i J. CATALAN (eds.), *La cara oculta de la industrialització espanyola*, Alianza Universidad, Madrid, 1994, 53.

Ara bé, «la voluntat i la capacitat d'autofinançament de les empreses no implica que la demanda de crèdit vinculat a la inversió fos insignificant. De fet, la demanda augmentà clarament al llarg de la industrialització».¹¹ Per tant, tot i l'autofinançament de la industrialització, aquest procés comportà l'extensió i pausada modernització del sistema financer, malgrat que, abans del Banc de Sabadell, no hi havia cap banc, en termes moderns, a la localitat. Podríem dir que, després de quaranta anys d'un fort procés d'industrialització a Sabadell, el volum de demanda de capital també hauria de créixer. Però l'oferta creditora, fins el 1881, no havia seguit el ritme de la demanda. Prova d'això n'és que els tipus d'interès van pujar del 3% el 1840 al 6% el 1870, cosa que indica que la demanda superava l'oferta. També ho demostra el fet que augmentava el recurs al crèdit extralocal, és a dir, a Barcelona, per a inversions de gran envergadura.¹²

Partint de la situació en què la demanda de crèdit a llarg termini no era molt important, amb el temps, va anar en augment mentre l'oferta no corresponia com calia.

En segon lloc, cal analitzar el crèdit a curt termini, el negoci més important per a qualsevol banca o banquer de l'època. Es podia obtenir en el mateix cycle comercial en forma de lletres. Aquest tipus de finançament era especialment utilitzat en la compra de llanes i altres matèries primeres, adquirint-ne a canvi de lletres a sis mesos o més, de manera que el comerç de llanes es convertia en un sistema de crèdit a curt termini. En aquella època i a Sabadell destacaren Pere Turull, però també Ponsà i Saus o Pere Llonch i Font, qui entrà en el Banc de Sabadell com a administrador.

Però encara quedava tot el finançament de la resta de circulant. Si bé el crèdit per l'adquisició de la matèria primera podia ser resolt pels mateixos comerciants, amb uns costos financers més o menys alts; el que no es resolvia tan bé era el finançament de lloguers, sous, vendes dels productes semielaborats a altres industrials,¹³ etc. És a dir, es produïa una fallada del mercat ja que no resultava fàcil trobar estalviadors que prestessin els seus recursos a les empreses cada vegada que havien d'endeutar-se per finançar les fluctuacions del circulant.

Finalment, s'havien de finançar les mateixes vendes dels productes acabats, les quals s'havien de fer a terminis amb el problema afegit que, generalment, es feien sense paper descomptable, és a dir, amb un acord oral i sense document que pogués ser utilitzat per l'empresa venedora per obtenir avançaments. De fet, les lletres de canvi eren més utilitzades com a mitjans de pagaments entre ciutats diferents que no com a mitjans de crèdit a curt termini per la via del descompte en entitats financeres. Això es comprova quan s'observa que la

11. BENAUL, «Especialización y adaptación...», 53.

12. G. RANZATO, *La aventura de una ciudad industrial: Sabadell entre el antiguo régimen y la modernidad*, Barcelona, Ed. Península, 1986, 161; BENAUL, «La llana...», 1024.

13. És a dir, les vendes interindustrials, entre els diferents esglaons de la cadena de valor del sector.

majoria de les lletres eren a vuit o quinze dies i no a trenta, seixanta o noranta dies.¹⁴ Per tant es girarien les lletres alhora de pagar, no alhora d'acordar la venda. En aquest sentit, sembla que només els grans fabricants podien cobrar amb lletres a terminis més llargs, que podien descomptar si necessitaven finançament pel seu circulat.

Aquest darrer, el finançament de les vendes, era, veritablement, un dels grans problemes dels industrials de l'època. Tal com deien ells mateixos,

«por regla general, el almacenista y hasta el tendero cobra al contado y paga al fabricante á plazos. Durante todo el tiempo que tiene cobrado el género y que retiene el dinero con que podría pagar inmediatamente al fabricante, tiene una ventaja sobre éste, cual es disponer de su capital.

El fabricante ha de pagar interés, porque ha de pagar gruesas sumas por la primera materia, ha de pagar puntualmente á los obreros, etc., etc., y por mucho capital que tenga siempre le hace falta, mayormente cuando tiene su capital entretenido en manos de los comerciantes. Además, el fabricante español tiene las mayores condescendencias con el tendero; le dispensa un crédito ilimitado, lo cual á veces le cuesta caro, particularmente en caso de quiebra.»¹⁵

Això vol dir que bona part del capital dels industrials s'havia d'immobilitzar per sostenir les vendes. I, pel que fa al problema esmentat del risc de fallides, els industrials sabadellencs van constituir, a finals de 1880, la Unión Lanera Española que actuava com una extensió del Gremi de Fabricants i s'ençarregava de fer informes sobre cases compradores i de la defensa mútua sobre cases fallides amb deutes sobre els industrials associats. Aquesta associació inicià les seves activitats amb seixanta-set empreses, cinquanta-nou de Sabadell (aproximadament el 45% de la indústria llanera de la ciutat) i vuit de Terrassa, Olesa i Barcelona. La ULE funcionà força bé i al llarg del temps (1881-1924), tot i que acabà essent una institució eminentment sabadellenca.

La teoria dels contractes explica la necessitat d'un banc per al finançament a curt termini. En els contractes de crèdit a llarg termini el sistema informal¹⁶ encara era prou eficient, ja que la seva redacció era prou completa i, per tant, no ambigua. En canvi, en el finançament del circulat, descompte de lletres, crèdits a curt termini a través dels descoberts dels comptes corrents, els contractes eren molt ineficients. Si per mantenir el negoci en funcionament cada vegada s'havien de buscar particulars, negociar i acordar les condicions, resultava molt car. A més, aquests contractes de tipus explícit en realitat no podien contemplar tota la casuística possible i, per tant, es tornaven inflexibles i arriscats davant

14. L. CASTAÑEDA, *Efectos endosables y documentos notariales en Cataluña en el siglo XIX*, Separata de les Actes II Congrés de la història del notariat català, Barcelona, Fundació Noguera, 2000; M. PRAT i R. SOLER, «Weaving the Network? The International Marketing's Failure of Catalan Cotton Textiles (1850-1930)», H. BOMIS (dir.), *Transnational Companies (19th-20th Centuries)*, París, PLAG, 2002.

15. P. ESTASEN, «La cuestión lanera», Sabadell, Gremi de Fabricants de Sabadell, 1881, 21.

16. Per sistema informal de crèdit s'entén el que concedeixen agents particulars sense organitzar-se en una empresa financera «formal».

els canvis del futur, futur que arribava en qüestió de mesos o de setmanes ja que els negocis i, per tant, les disponibilitats o necessitats de capital, oscil·laven molt i a curt termini. Per tant, en el finançament a curt termini era molt més eficient l'aparició d'empreses especialitzades que se n'encarreguessin i que fossin capaces de gestionar-ho basant-se més en la confiança que en els contractes, cosa que només es podia fer si la institució financera mantenia relacions a llarg termini on la reputació hi és molt important. I, a mesura que el volum de transaccions de l'economia de Sabadell augmentava, es feia necessària l'aparició d'una empresa que ho gestionés.

Efectivament, doncs, hi havia una mancança en el finançament a curt termini, especialment pel que fa a les vendes dels productes acabats i als productes semiacabats i altres elements del circulant. Més encara, tal i com s'ha dit abans, la cadena productiva passava d'empresa a empresa, gairebé totes elles de la mateixa ciutat, des del rentat i pentinat de llanes als acabats, passant per la filatura, el tissatge, els tints..., de manera que també s'havien de finançar les transaccions entre els mateixos fabricants de Sabadell. En aquest sentit, una institució que permetés els pagaments entre ells, per exemple amb traspasos bancaris entre comptes corrents, i el finançament a curt termini, per exemple acceptant números vermells en els comptes corrents, facilitaria molt l'operativa financera dels industrials. És a dir, no només calia crèdit a curt termini sinó que també calia facilitar mitjans de pagament, cosa que seria una altra de les grans necessitats dels industrials.

En conclusió, el 1880, l'economia de Sabadell demandava la creació d'algun tipus d'institució financera moderna que superés les limitacions del sistema informal de crèdit. I, concretament, era en el crèdit a curt termini i en la gestió de mitjans de pagament on hi havia una necessitat més evident. Per això, els principals negocis bancaris del Banc de Sabadell serien els girs, les lletres i el paper comercial, els crèdits en compte corrent i els crèdits a curt termini. I com s'ha pogut veure, a Sabadell, els demandants d'aquests tipus de serveis financers estaven vinculats al ram tèxtil i, més concretament, llaner, de manera que d'aquí en sortiria el negoci comercial del banc.

La modernització del sistema financer passaria per la constitució de societats bancàries «formals». Primer de tot perquè en basar-se en relacions a llarg termini i de reputació, reduiria els costos de transacció per concedir els crèdits i augmentaria en flexibilitat i adaptació a les circumstàncies imprevisibles.

Però, a més, un banc modern també seria més eficient que les societats financeres de tipus personalista que proliferaven en aquella època en moltes ciutats del país ja que permetria aglutinar més recursos amb els quals diversificar riscos i fer-ne més eficient l'aplicació. D'una banda, més diners, en forma de dipòsits o de capital, significava reduir riscos de la pèrdua dels dipòsits d'un estalviador concret i, a més, major capacitat per establir xarxes de corresponsals. De l'altra, ampliar l'abast de les operacions, en quantitat i en dispersió, significava disminuir els riscos d'un crèdit concret. A més, la societat anònima permetia limitar la responsabilitat de l'inversor exclusivament al capital aportat, cosa que era un clar avantatge respecte a les societats personalistes.

Ara bé, el fet que s'hagués de muntar una empresa més gran i moderna no vol dir que els comerciants-banquers no ho poguessin fer ells mateixos associant socis capitalistes i establint cases de banca més modernes. Aquest pas no seria tan estrany en la història bancària; de fet, en aquells anys, el banquer Marcet, de Terrassa, fundà la Banca Marcet o, a Barcelona, hi havia importants banquers com Vidal Quadras, la Caixa Vilumara, la Banca Jover, la Banca Marsans, la Banca Nonell, la Banca Arnús o, més tard, l'Arnús-Garí, etc.

S'ha d'admetre que, malgrat els avantatges de les societats bancàries, els banquers particulars van oferir una eficaç resistència operant en importants nínxols¹⁷ de negoci fins ben entrat el segle xx, especialment a Catalunya. Però aquests nínxols serien els de serveis bancaris específics com les operacions en borsa, operacions que no eren les principals necessitats dels industrials sabadellencs, com s'ha demostrat més amunt.

De totes maneres, hi havia dues alternatives: o bé algun banquer ja existent assumia el repte de crear una banca moderna a partir del seu negoci, o bé es creava un banc de bell nou. Analitzarem la primera alternativa a partir dels principals banquers existents a Sabadell. Per a la segona alternativa, estudiarem les necessitats i intencions dels socis fundadors del Banc de Sabadell.

La fundació de la Caixa d'Estalvis de Sabadell el 1859, a instàncies de Pere Turull, va ser creada per facilitar el petit estalvi o estalvi domèstic. S'ha dit que la Caixa d'Estalvis de Sabadell va ser creada per millorar la gestió dels deutoris, pagarés i lletres.¹⁸ S'ha pogut comprovar que efectivament realitzà operacions de deutoris i de pagarés, no sempre vinculats a la indústria, com a formes de crèdit a llarg termini, però no foren les principals operacions de la caixa. Sembla ser que aquestes inversions de tipus industrial foren motivades per la recerca d'inversions més rendibles que els devaluats títols de l'Estat, però no perquè fos un objectiu primordial de la caixa.¹⁹ És a dir, es tractava de buscar una col·locació als recursos, cosa que no sempre era fàcil i, fins i tot, es va arribar a l'extrem de frenar l'admissió de dipòsits perquè no es trobava on invertir-los. Generalment s'acabaven col·locant en deute públic i en altres títols de renda fixa, així com també en dipòsits en bancs de Barcelona, amb unes rendibilitats del 4-5%. La concessió de crèdits a la indústria era estrany. Pel que fa al descompte de lletres, la Caixa d'Estalvis de Sabadell no s'hi va dedicar.²⁰

L'ideari d'aquesta institució era, com totes les caixes d'estalvis de l'època, de tipus benhamita: fomentant l'estalvi obrer i, de passada, apaivagant el seu esperit revolucionari en fer-los propietaris d'un capital. En un manifest de la Caixa d'Estalvis de Sabadell de 1859, llegim:

17. En terminologia d'administració d'empreses: segments de mercat buits.

18. RANZATO, *La aventura de...* 1986.

19. G. CHASTAGNERET, *La Caisse d'Espagne de Sabadell de 1859 à 1914*, memòria per a l'obtenció del diploma d'estudis superiors d'història, sota la direcció de Pierre Vilar, Universitat de París, 1967, 29-37.

20. Les informacions més recents sobre l'operativa de la Caixa d'Estalvis de Sabadell les he obtingut d'una història de la Caixa d'Estalvis de Sabadell en curs d'elaboració per Josep M. Benaül, Antoni Garrido i Carles Sudrià.

«Cuando se aborra diariamente una cantidad, por pequeña que sea, y se deposita en estas cajas, el imponente se facilita insensiblemente un buen recurso para mejorar su condición en el ejercicio de su industria, creándose el primer capital, que es el más difícil de adquirir; se liberta, él o su hijo, de las penalidades y riesgos del servicio militar, de los horrores de la miseria de una enfermedad, o en ciertas épocas en que, por cualquier causa, le falte el trabajo, o en que se le haya desgraciado la cosecha; en fin, se hace propietario de un capital, se aficiona al trabajo y se preserva de los vicios que en otro caso destinaria el sobrante de sus utilidades o quizá lo que necesitase para su sustento y el de su familia.»²¹

Una altra cosa és que aquest objectiu s'assolís gaire ja que la capacitat d'estalvi del proletariat era gairebé nul·la durant tot el segle XIX, perquè els salaris d'aquella època eren de subsistència. Per tant, la major part dels recursos dipositats a la Caixa d'Estalvis de Sabadell procedien de famílies de classe mitjana.²² En tot cas, la caixa volia ser de caire més social i no pas fer de banca local.

Per al negoci de banca comercial hi havia el mateix Turull, el qual exercia, al mateix temps, de tesorero *de facto* de la caixa fins que en fou nomenat *de jure* el 1868. També hi va treballar el seu fill Pau, fins el 1889 i l'altre fill, l'Enric, fins el 1923. Clarament dirigien els seus negocis amb orientacions financeres diferenciades, evitant la competència entre la caixa i la seva casa de banca.

Més encara, la no dedicació de la caixa a les tasques de banca comercial explicaria que entre els socis fundadors del Banc de Sabadell hi hagués importants directius de la Caixa d'Estalvis de Sabadell: calia un banc pròpiament dit ja que la caixa no es dedicava als problemes financers dels industrials.

D'altra banda, abans de l'aparició de cap banc modern, el negoci bancari també era cobert pels comerciants banquers. S'ha explicat que hi havia creditors que assolien una certa rellevància en el sistema financer local. El 1880 n'hi havia tres que val la pena tenir en compte a l'hora de valorar perquè no van optar per associar capitals al voltant del seu negoci bancari i començar a operar com una banca moderna.

A Sabadell, hi havia en Ponsà i Saus, en Llonch i, sobretot, la Casa Turull. Ponsà i Saus era un comerciant de llanes que, ocasionalment, concedia préstecs més enllà del crèdit vinculat directament a la compra de llanes o altres subministraments industrials. El nucli del seu negoci era el comerç i no es decidí a passar a la banca. Un cop establert el Banc de Sabadell, s'especialitzà encara més en el comerç competint, i de vegades col·laborant, amb la secció de llanes del banc, però arraconant els negocis bancaris. El fill de Ponsà, en Ponsà i Pons també es dedicà al comerç de llanes i a la banca, en aquest

21. Caixa d'Estalvis de Sabadell, *Manifiesto*, 1859.

22. Vegeu J. ROCA, *M. Corominas SA: 150 años de una empresa*, Sabadell; CHASTAGNARET, *La Caisse...*; J. M. BENAUL, «La Caixa d'Estalvis de Sabadell: El temps dels fundadors», *Arrabona* 15, primavera, 1983. Si bé sembla que potser la meitat dels dipòsits eren de famílies obreres, la quantia d'aquests era molt escassa en comparació a l'altra meitat.

cas, amb més ímpetu ja que creà la Banca Ponsà i Valls (a començament del segle xx) que sobrevisqué fins el 1920 (comprada per l'Hispano Americà).

Pel que fa a Llonch, optà per integrar-se al Banc de Sabadell com a soci i administrador, aportant la seva experiència, més que no la seva petita cartera de clients. De les poques accions que va poder subscriure, es pot deduir que la seva fortuna no era gaire gran com per convèncer els interessats en el negoci bancari d'aportar capital al voltant del seu propi negoci. És a dir, va haver de ser ell qui s'integrà en el nou banc i no a la inversa.

El cas dels Turull és un cas a part ja que aquest sí que tenia suficient dimensió com per associar socis al seu voltant i convertir la seva casa de banca en un gran banc modern. La família Turull tenia interessos en molts sectors econòmics, entre els quals destacaven la indústria tèxtil llanera, el comerç de llana i el finançament local, actuant com a prestamistes dels industrials sabadellencs. A més, eren els patrons indiscutibles de la ja existent Caixa d'Estalvis de Sabadell. La fundació del Banc de Sabadell suposaria l'aparició d'un important rival per la Casa Turull pel que fa al finançament i al comerç de llanes al qual el banc també s'hi dedicaria. Per tant, a l'alçada de 1880, davant la creixent necessitat d'una institució financera i els moviments d'alguns industrials del Gremi de Fabricants de Sabadell per fundar un banc, en Pau Turull i Comadran, hereu de Pere Turull, havia d'estar-ne assabentat i havia de decidir què fer: o bé convencia aquests inversors d'entrar i modernitzar la seva casa de banca o bé acceptava l'aparició del competidor. En els estudis sobre la família Turull no es posa de manifest que es plantegessin la refundació de la casa de banca,²³ i el resultat fou que Pau Turull no ho va fer ni va entrar a formar part del nou banc.

Ara bé, el seu germà, l'Enric, no només fou soci fundador del Banc de Sabadell sinó que també en fou vocal des de la primera Junta de Govern i fins i tot arribaria a ser-ne president. No s'ha d'oblidar la importància de les relacions de parentesc en el teixit econòmic, especialment d'una ciutat petita com era Sabadell. Per això, només dues hipòtesis explicarien la dualitat: o bé hi havia una disputa familiar o bé la família Turull actuava estratègicament en bloc i situava un destacat membre en l'empresa rival com una mesura de control, salvaguarda o senzillament com una inversió més. En tot cas, la participació de l'Enric Turull era minoritària i, per tant, sembla que la família Turull acceptava amb una certa passivitat l'aparició d'un fort competidor en dos dels seus negocis origen de la seva opulència.

Aquest comportament s'entén quan s'analitza l'orientació dels negocis dels Turull, els quals s'havien fet més i més grans i s'havien anat transformant. A partir dels anys setanta, a part de la indústria tèxtil llanera familiar, la Casa Turull²⁴ havia invertit en molts negocis i a començament dels anys vuitanta ja gestionava una important cartera amb valors ferroviaris, crèdits particulars, bitllets i deute públic, accions bancàries... Tenia:

23. G. MATEU, «Els Turull de la industrialització; una aportació genealògica», *Arrabona*, tardor, 1990; RANZATO, *La aventura de...*; J. E. LINARES, *Pere Turull Sallent i la Caixa d'Estalvis de Sabadell*, inèdit.

24. És a dir, l'hereu, el Pau Turull i Comadran.

«Junto a un importante paquete de títulos de deuda pública ballamos, así, obligaciones emitidas para la financiación de obras de regadío y bonificación, como el canal de Cataluña y Aragón o el canal del Duero, acciones de numerosos bancos (Banco de España, Banco de Cataluña, Banco Hispano-Colonial, etcétera) y sociedades de crédito, como la Sociedad de Crédito Mercantil, la Crédito y Docks de Barcelona y sobre todo, con títulos por valor de 806.095 pesetas, la Sociedad Catalana General de Crédito, de la cual Turull era presidente.»²⁵

A part, tenia accions i valors de quinze companyies ferroviàries. Es calcula que cap al 1890 tenia una fortuna valorada en 11.132.833 pessetes de l'època.²⁶

En Pau Turull i Comadran no era ja el factor de Sabadell implicat en múltiples negocis locals, sinó que més aviat es tractava ja d'un financer modern que gestionava una gran cartera de valors diversificada i d'àmbit nacional. El seu camp d'actuació ja no era local i es pot dir que no s'interessà per la iniciativa de fundació del Banc de Sabadell. Efectivament, el 1883 només tenia la minúcia de 2.000 ptes. invertides en accions del banc de la seva localitat, és a dir, quaranta accions de 500 ptes. desemborsades al 10%.²⁷ La inversió realitzada pel seu germà, cent quaranta accions, tampoc era una gran fortuna.

La família Turull, el 1880, no tenia gaire intenció de cobrir el buit financer de la ciutat i no li preocupava gaire l'aparició d'un rival per a dos negocis que ja considerava com a secundaris i, fins i tot, perfectament abandonables. Pocs anys després de l'entrada en escena del Banc de Sabadell, cap a mitjan anys vuitanta, Pau Turull abandonà el comerç de llanes. I tot sembla indicar que no va ser per la competència del banc. Més aviat es podria aventurar que la participació en el Banc de Sabadell a través del seu germà podria haver estat la manera de desprendre's d'aquests negocis.

També podríem sospitar un cert «antiturullisme» per part dels fundadors del Banc de Sabadell. És conegut el poder polític dels Turull que provocà la divisió política de Sabadell entre «turullistes» i «antiturullistes» a la segona meitat del segle XIX. Però la presència dels uns i dels altres a les juntes de govern del Banc de Sabadell fa pensar que només es tractava de negocis i decisions estratègiques de cadascú, inclosa la família Turull. De fet, a l'inici dels anys vuitanta ja no hi havia tant «turullisme-antiturullisme». El cas del Banc de Sabadell, doncs, era més un negoci que una institució on rivalitzar políticament.

Així doncs, els negocis financers de tipus formal existents a Sabadell el 1880 o no estaven en condicions de convertir-se en la gran institució que es necessitava (Ponsà i Saus i Llonch) o no volien assumir el repte perquè es perseguien altres objectius (Turull i la Caixa d'Estalvis de Sabadell). Per tant, podem afirmar que a la necessitat de crear una institució financera que es dediqués

25. RANZATO, *La aventura de...*, 59.

26. Vegeu RANZATO, *La aventura de...* Segons els meus càlculs, aquesta fortuna seria equivalent a unes 40 mil milions de pessetes de 2003 (o 240 milions d'euros).

27. Vegeu AHS, Llibre major núm. 4 de la comptabilitat de la Casa Turull.

al negoci de la banca comercial, l'oferta existent o no podia o no volia cobrir-la. Caldria crear un banc que assumís el creixent negoci de banca comercial.

El comerç de llanes

Fins ara s'ha parlat del que seria el negoci clau del Banc de Sabadell: la banca comercial. Ara s'ha de parlar d'un altre negoci al qual també es dedicà des de bon començament: el comerç de llanes. Aquest negoci era, lògicament, molt important per a l'economia, tenint en compte que el tèxtil llaner n'era el motor. Un motor que, a més, no parava de créixer i, per tant, la demanda de llanes també augmentava a un ritme fort. El quadre 4 ens mostra que el consum de llana, a Sabadell, era molt rellevant (podia arribar a un terç del consum de tot Espanya) i en creixement.

QUADRE 4
Llana neta consumida a Sabadell

<i>Anys</i>	<i>Kg</i>
Mitjana anual 1873-1879	1.261.000
1884	1.775.701
1914	2.500.000

Font: elaboració pròpia a partir de BENAUL, «La llana...», 149-150.

Paral·lelament a la demostrada importància de la demanda de llana, convé parar esment en l'anàlisi de la necessitat d'agències de llanes. En aquest sentit, convé destacar una qüestió principal en l'estructura del sector tèxtil: la grandària de les empreses tèxtils. Sembla que la dimensió mitjana de les fàbriques de Sabadell no era molt gran, és a dir, hi havia un gran nombre de fabricants petits i mitjans i pocs de grans. Els quadres 5 i 6 ho il·lustren.

QUADRE 5
Estructura de les fàbriques i seccions de filatura de Sabadell, 1874-1894

<i>Nombre de fàbriques segons la quantitat de fusos</i>					<i>% sobre el total de fusos de l'any corresponent</i>					
<i>- de</i>	<i>600-999</i>	<i>1.000-1.999</i>	<i>+ de</i>	<i>Total</i>	<i>- de</i>	<i>600-999</i>	<i>1.000-1.999</i>	<i>+ de</i>	<i>Total</i>	
<i>600</i>			<i>2.000</i>		<i>600</i>			<i>2.000</i>		
1874	7	31	11	6	55	3,2	40,9	21,2	34,6	99,9
1884	3	40	23	6	72	0,9	36,6	35,5	26,9	99,9
1894	7	28	21	10	66	1,9	24,5	30,6	42,9	99,9

Font: elaboració pròpia a partir de BENAUL, «La llana...», 146.

QUADRE 6

Estructura de les fàbriques i seccions de tissatge de Sabadell, 1874-1894

	Nombre de fàbriques segons la quantitat de telers						% sobre el total de telers de l'any corresponent					
	1-3	4-9	10-19	20-29	+ de 30	Total	1-3	4-9	10-19	20-29	+ de 30	Total
1874*	39	26	13	4	12	94	6,4	14,5	18,5	9,2	51,2	99,8
1884**	121	25	15	4	4	169	23,5	17,4	25,2	10,8	22,9	99,8
1894	194	41	13	9	5	262	26,6	20	15,4	18,9	19,1	100

Font: elaboració pròpia a partir de BENAUL, «La llana...», 145.

* En telers manuals; els mecànics reduïts a manuals (1=2)

** En telers mecànics (com els altres anys); els manuals reduïts a mecànics (2=1)

També és interessant la massa crítica de fabricants petits a Sabadell. Cap al 1884 hi havia quaranta-tres filadors de menys de 1.000 fusos cada un sobre un total de setanta-dos. I només hi havia sis filadors amb més de 2.000 fusos. Suposant que solament aquests podrien adquirir les llanes pel seu compte, es comprova que hi havia moltes empreses demanant aquest tipus de servei. En telers passa el mateix que amb els fusos.

El tema de la dimensió és important perquè només els fabricants grans podien mirar d'adquirir llanes directament dels productors, ja que podien tenir una bona xarxa d'informació per buscar-los, podien exigir bones condicions de terminis i preus i, finalment, podien comptar amb un mercat estabilitzat per poder operar regularment i, així, controlar les contingències del futur. I encara, perquè també havien de recórrer a les agències de llana per a les compres extres o a la subcontractació pels volums de negoci no previstos. Per a tots els altres fabricants, era gairebé impossible tot això i, per tant, era necessari i forçós comptar amb flexibilitat per al subministrament de les primeres matèries.

Per aquest motiu hi havia les agències i els comerciants o també dits «tractants de llanes» i d'altres primeres matèries. És a dir, unes empreses externes als fabricants que feien l'esforç sistemàtic de buscar els productors de les llanes, subministrar regularment, adaptar-se a les múltiples necessitats dels seus clients, ser flexible, etc. Una altra vegada, el fet que el mercat informal de llana no funcionés prou bé, provoca que es creïn les agències de llanes.

A Sabadell, segons les matrícules de contribució industrials, per al 1878-1879 hi havia fins a cinc tractants de llanes: Pau Turull, Josep Bayell, Sebastià Lagarriga, Ponsà i Saus i Voltà i Pagès. El 1881-1882, s'hi havia afegit una nova firma: els germans Romero. El més important torna a ser en Pau Turull i Comadran, amb una extensa i elaborada xarxa per comprar llanes per tot Espanya, i fins i tot a l'estranger, i vendre-les als industrials de Sabadell, normalment a crèdit.

Aquests fets no justifiquen per ells mateixos que el Banc de Sabadell hagués de fer una agència de llanes, ja que no sembla que hi hagués insuficiències

en aquest servei. Cal trobar una nova causa per argumentar la seva necessitat. Per als industrials de Sabadell, i en aquells anys, també seran importants les importacions de llanes. Com es pot veure al quadre 7, les importacions es triplicaren entre 1874 i 1890.

QUADRE 7
Exportació i importació de llana* a Espanya, 1870-1894
(mitjanes quinquennals en tones)

<i>Anys</i>	<i>Exportació</i>	<i>Importació</i>
1870-1874	1.434	790
1875-1879	1.432	1.176
1880-1884	1.669	1.508
1885-1889	3.056	1.722
1890-1894	2.565	2.382

Font: BENAUL, «La llana...», 148.

* Reducció a llana pentinada.

S'ha de tenir en compte que Espanya era un important país productor de llanes i, històricament, havia sigut sempre un dels principals exportadors del món. Per això, que les importacions anessin en augment i fossin tant importants en el darrer quart del segle XIX era quelcom sorprenent. Podem pensar que aquest increment de les importacions s'explica sobretot per la necessitat de llanes de pèl llarg per a la indústria estamera. Amb l'estam es fabricaven teixits fins, lleugers i de qualitat, i fins a la seva intròducció a partir de finals dels anys setanta, especialment a partir de 1882, era un monopoli de la producció estrangera. En els anys que van de 1882 a 1895 el nombre de fusos totals es va incrementar molt poc, mentre el de fusos d'estam es multiplicà per 7,4 (vegeu les taules 2 i 3). D'alguna manera s'estava produint una revolució de l'estam, el qual estava substituint part de la producció de carda tradicional.

Ara bé, la indústria estamera no començà a tenir pes fins a finals dels anys vuitanta com es pot veure a la taula 2. Concretament, mentre el 1887 suposava l'11,75% dels fusos llaners de Sabadell, el 1888 va assolir el 19,55%. S'ha de dir que les fàbriques de Sabadell van ser pioneres a Espanya pel que fa a l'estam, de manera que les dades de Sabadell són perfectament rellevants quant al sector estamer del país. Per tant, a l'inici dels anys vuitanta el sector estamer era massa petit (tan sols el 4,5% dels fusos de Sabadell) per generar aquestes importacions de llanes. Més encara, no tindria sentit aglutinar tots els industrials de Sabadell per fer front als interessos de ben pocs. Per tant, aquestes importacions eren de llanes fines però no forçosament per fer-ne estam, sinó per ser cardades.

Els relativament baixos aranzels de finals dels anys setanta i dels vuitanta, lògicament, també hi influïren en gran manera. I si tenim en compte que el banc va establir una agència de representació al sud de França per importar

llanes, hem d'interpretar que el tractat lliurecanvista de 1881 entre Espanya i França tingué un efecte relatiu. Cal dir que França era el principal soci comercial d'Espanya i era per on entraven les llanes sud-americanes i australianes. Si observem amb detall aquest tractat, no sembla una raó suficient ja que la reducció aranzelària que suposava per la importació de llanes estrangeres no comunes (les comunes eren les que es produïen a Espanya) només significava un 2,5% del valor de compravenda. El quadre 8 il·lustra tant la magnitud de les importacions de llanes de les altres classes i de pèl llarg per estam com la poc significativa reducció de la protecció real (valorada sobre el valor de mercat oficial de les llanes) del Tractat amb França.

QUADRE 8

Detall del comerç exterior de llanes d'Espanya i França, 1882

	<i>Kg</i>	<i>Valor en ptes.</i>	<i>Aranzels</i>	<i>% drets/valor</i>
Llana comuna bruta	126.359	176.903	33.286	18,82
de França	47.959	67.143	11.654	17,36
d'altres països	78.400	109.760	21.632	19,71
Llana comuna rentada	13.988	43.363	7.063	16,29
de França	10.935	33.899	5.314	15,68
d'altres països	3.053	9.464	1.749	18,48
Llana bruta de les altres classes, i de llarga per estam	398.773	957.055	43.376	4,53
de França	180.619	433.486	13.727	3,17
d'altres països	218.154	523.569	29.649	5,66
Ídem, rentada	1.137.288	5.572.711	173.210	3,11
de França	1.066.824	5.227.437	162.157	3,10
d'altres països	70.464	345.274	11.053	3,20
Ídem pentinada o cardada, i les deixalles cardades	306.288	1.653.955	101.514	6,14
de França	274.467	1.482.122	91.260	6,16
d'altres països	31.821	171.833	10.254	5,97
Estam filat i torçat	8.599	60.193	10.184	16,92
de França	5.838	59.766	9.392	15,71
d'altres països	61	427	792	185,53
Ídem net o blanquejat	36.416	364.160	68.208	18,73
de França	23.470	234.700	38.726	16,50
d'altres països	12.946	129.460	29.483	22,77
Estam tenyit	29.530	354.360	60.996	17,21
de França	21.432	257.184	41.792	16,25
d'altres països	8.098	97.176	19.204	19,76

Font: elaboració pròpia a partir de les *Estadísticas de comercio exterior de España*, 1882.

Per tant, la causa de la gran magnitud de les importacions de llanes «de les altres classes i de pèl llarg per estam» a l'inici dels anys vuitanta no pot ser ni el desenvolupament de la indústria estamera (massa tard) ni el tractat amb França (massa poca reducció), però, de moment, sí per la política de caire lliurecanvista que s'estava portant els anys setanta i vuitanta. Amb l'aranzel Figuerola de 1869 s'havia aparcat una llarga tradició de fort proteccionisme i, fins i tot, de prohibicionisme. Ara bé, amb aquest aranzel, la protecció se suavitzà encara que no es pot considerar que fos veritablement lliurecanvista.²⁸ Per a ésser considerat com a tal s'hauria d'haver aplicat la famosa Base Quinta per la qual, entre 1875 i 1881, s'havien d'haver rebaixat totes les tarifes a un tipus inferior al 15% de gravamen. Però, el 1874 es va reinstaurar la dinastia borbònica i es va suspendre l'aplicació de la Base Quinta. El nou aranzel de 1877 va introduir «recàrrecs extraordinaris transitoris» que feien augmentar les tarifes de nou. El 1881, el nou Govern de caire liberal va suavitzar altra vegada l'aranzel i el 1882 es va anunciar que cinc anys més tard s'aplicaria la Base Quinta, cosa que, de nou, no succeí pel canvi de Govern.

Per tant, si bé s'havia acabat amb un fort proteccionisme vigent fins el 1869, no es pot dir que les rebaixes aranzelàries fossin molt fortes malgrat gaudir d'un període, fins el 1891, de moderat proteccionisme. El contrast amb l'època anterior ja deuria ser suficient per poder importar llanes, però cal trobar algun argument més per explicar el fort augment d'aquestes importacions a partir de mitjan anys setanta.

Observant les dades dels preus dels mercats internacionals de les llanes, preus CIF i convertits a pessetes corrents a la quarta columna del quadre 9, podem calcular el cost mitjà pel que fa al lustre de 1870 a 1874 i ens dona 4,6 pessetes per quilogram de llana, mentre que per al primer lustre de la dècada dels vuitanta només costava una mitjana de 3,5. En percentatge, aquesta reducció és del 23%, i això sí que és significatiu com per motivar un augment de les importacions de llanes del mercat internacional. I es pot observar clarament la tendència a la baixa des del màxim de 1874.

Aquesta reducció dels preus de la llana no va ser un fenomen exclusiu de la llana, ans la majoria de les primeres matèries van experimentar una clara reducció en els seus preus internacionals en les darreres dècades del segle XIX.²⁹ Això va ser causat per l'abaratiment dels costos de transport marítims que es va produir en els anys setanta en generalitzar-se l'ús dels vaixells de vapor, i per la construcció de xarxes ferroviàries que connectaven les zones productores amb els ports d'exportació i els ports d'importació amb les zones demandants. La reducció dels costos de transport no només significava

28. G. TORTELLA, *El desarrollo de la España contemporánea: historia económica de los siglos XIX y XX*, Madrid, Alianza-Universidad, 1994, 170-173.

29. Va ser l'anomenada crisi de la fi del segle que afectà, especialment, el sector primari europeu.

una reducció directa en el preu final de les primeres matèries sinó, més important encara, una gran ampliació de les àrees productores del món i de l'oferta mundial de primeres matèries.

QUADRE 9
Evolució dels preus internacionals de la llana, 1870-1895

Any	Preus d'exportació del mercat del Regne Unit				Preus de França	
	Xilings/ lliura de pes	Ptes./kg*	Ptes. corrents/ kg**	Ptes. corrents CIF/kg***	Francs /kg a les duanes	En pessetes corrents****
1870	15,31	3,516	3,423	3,702	2,15	
1871	16,64	3,821	3,664	3,956	2,8	
1872	19,86	4,561	4,464	4,806	3,0	
1873	21,18	4,864	4,774	5,149	2,7	
1874	21,92	5,034	4,949	5,343	2,65	
1875	21,14	4,855	4,845	5,206	2,55	
1876	18,53	4,255	4,254	4,575	2,25	
1877	17,73	4,072	4,114	4,429	2,35	
1878	19,87	4,563	4,594	4,951	2,32	
1879	14,39	3,305	3,343	3,619	2,15	
1880	16,57	3,805	3,793	4,099	2,45	
1881	15,26	3,504	3,514	3,786	2,2	
1882	15,2	3,491	3,581	3,851	2,15	2,19
1883	12,71	2,919	2,987	3,215	2,1	2,13
1884	10,94	2,512	2,560	2,756	2	2,02
1885	9,55	2,193	2,255	2,419	1,65	1,68
1886	10,07	2,313	2,377	2,564	2	2,04
1887	11,25	2,584	2,630	2,844	1,9	1,92
1888	10,34	2,375	2,433	2,636	1,95	1,98
1889	10,7	2,457	2,555	2,769	2	2,06
1890	9,91	2,276	2,395	2,588	2	2,09
1891	10,11	2,322	2,500	2,677	1,81	1,93
1892	9,13	2,097	2,434	2,598	1,575	1,82
1893	9,48	2,177	2,609	2,774	1,52	1,81
1894	9,08	2,085	2,511	2,674	1,41	1,69
1895	9,51	2,184	2,524	2,685	1,41	1,47

Font: D. TRADO, *La política comercial en la Restauración. Impactos de corto y largo plazo en España 1870-1913*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona.

* Conversió dels xilings a pessetes i de les lliures a quilograms: $X \cdot 25 / (0.45359 \cdot 12 \cdot 20)$

** Conversió a pessetes or (les utilitzades pels canvis internacionals)

*** Inclusions dels costos de transport, assegurança i comissions.

**** Els francs mantingueren la paritat de l'1 a 1 amb les pessetes or.

En el cas de la llana, àmplies zones d'Oceania i Sud-amèrica van augmentar molt la seva producció llanera amb la consegüent reducció de preus. Tenint en compte que llavors Espanya estava amb un règim comercial de caire lliurecanvista (l'aranzel de 1877 i els tractats com el de França) i, per tant, tenia accés als mercats mundials, juntament amb el fet que les llanes d'Oceania i Sud-amèrica eren de reconeguda major qualitat que l'espanyola, independentment de l'ús que se'n fes, va promoure les grans importacions llaneres que s'observen a les estadístiques.

Ara bé, a partir de finals dels vuitanta la indústria estamera sí que es converteix en una important demandant de llanes de pèl llarg i, malgrat l'aranzel proteccionista de 1891, va mantenir el nivell d'importacions certament alt perquè necessitava aquests tipus de llanes que no es produïen al país.

En tot cas, el que s'ha volgut posar de manifest és que al començament dels anys vuitanta hi havia una gran oportunitat de negoci si s'intercedia en la importació de llanes del sud de França. I aquesta aparentment gran oportunitat de negoci ho era tant per als inversors que creessin una agència de compra de llanes com per als industrials que es poguessin beneficiar de la seva adquisició barata. Per tant, si bé no sembla que hi hagués escassetat de llanes a Sabadell, el motiu per crear aquesta agència seria, més aviat, l'oportunitat de negoci que les circumstàncies internacionals combinades amb un cert lliurecanvisme oferien.

A aquesta oportunitat de negoci, els tractants de llanes tradicionals podien respondre només parcialment en la mesura que calia muntar una xarxa de caràcter internacional. Però muntar una xarxa de compra de llanes a l'estranger no era a l'abast de tots els comerciants, i des del port de Barcelona no sortia rendible realitzar aquestes importacions perquè els vaixells se n'anaven buits, de manera que s'havien de pagar dos viatges per només un de càrrega. De fet, era més pràctic operar amb els mercats del sud de França perquè eren els més importants pel que fa al comerç de llanes i teixits amb l'Argentina i, per tant, ja hi havia moltes cases especialitzades en comprar llanes directament als productors argentins o també australians, importar-les i rentar-les a França per després vendre-les allà mateix o reexportar-les, per exemple, a industrials de Sabadell. Els anys vuitanta aquests agents francesos, juntament amb els d'Anvers, controlaven més de la meitat de les exportacions llaneres argentines. En aquesta situació, els industrials de Sabadell eren importadors finals però no podien participar del negoci d'intermediació, i la falta de control d'un *input* tan important no els era satisfactori.

En aquest sentit, altra vegada, només Pau Turull semblava estar en disposició de fer-ho. Sembla que els preus de les llanes importades, superiors a les espanyoles, provocaren algunes queixes per part d'alguns fabricants i, entre ells, en va haver que intentaren realitzar les compres pel seu compte però no aconseguiren rebaixar els preus, ja que els Turull podien allargar el termini de pagament. Malgrat això, els Turull cobraven un 10% de recàrrec i això era considerat car (el Banc de Sabadell ho rebaixà considerablement). Podria ser

que si la casa Turull hagués rebaixat la comissió hauria perdut l'interès en aquest negoci, cosa que, juntament amb la perspectiva financera nacional dels seus negocis, el portaren, primer, a arraconar aquest negoci i, cap al 1885, a abandonar-lo.

D'altra banda, també caldria afegir l'esperit cooperatiu de l'empresariat sabadellenc que, atesa la reduïda dimensió de la majoria de les empreses tèxtils, impulsava a mirar de crear alguna institució que es pogués beneficiar d'aquesta oportunitat i, al mateix temps, pogués beneficiar els seus clients. Convé comentar que els empresaris de Sabadell i, fins i tot, la societat de Sabadell sovint havien reaccionat cooperativament a l'hora de solucionar mancances puntuals. Així, per exemple, havien nascut institucions com l'esmentada Caixa d'Estalvis de Sabadell (la segona de Catalunya), el Gremi de Fabricants i la Unión Lanera Española o d'altres que es crearien com el Condicionament Sabadellenc o el mateix Banc de Sabadell. Fins i tot, en la crisi del Banc de Sabadell de 1926, la col·laboració de bona part de la ciutadania i de les institucions sabadellenques van evitar la fallida del banc.

El Banc de Sabadell fou, en definitiva, la resposta per afrontar els negocis analitzats: banca comercial i subministrament de llanes. La conjunció d'aquests dos negocis, a més, comptava amb un argument al seu favor: la possibilitat de rebre crèdits amb la garantia de les llanes que es compraven. Aquesta pràctica podia fer pensar que un banc que es dediqués a la compra-venda de llanes es convertiria en un gran negoci que, a més, facilitaria molt la feina dels industrials. És a dir, es tractava d'explotar les sinèrgies, de manera que el cost de produir conjuntament els dos serveis, el de banca comercial i el de subministrament i crèdit sobre llanes, havia de ser més baix que produir-los per separat, ja que els costos fixos no variarien gaire (lloguer d'un magatzem) i, sobretot, el cost d'obtenció de la informació de la clientela, el factor més important en els dos negocis, podria ser amortitzat doblement.

La ciutat de Sabadell, doncs, requeria d'un banc dedicat principalment a facilitar mitjans de pagament entre els industrials locals i el crèdit a curt termini i que invertís en negocis que facilitessin els subministraments dels industrials tèxtils llaners locals. Pel que fa al finançament de les vendes de productes acabats, malgrat ésser un dels problemes importants, no s'hi podria fer front de seguida ja que depenia de les possibilitats dels compradors, és a dir, dels comerciants i sastres de tot el país, els quals no volien girar lletres de canvi fins el darrer moment (el del pagament, no el de la compra). Per tant, era un problema que s'aniria resolent a mesura que el conjunt de l'economia s'anés bancaritzant, amb la qual cosa, el Banc de Sabadell no hi va poder influir.³⁰

30. En aquest sentit ja s'ha comentat l'aparició de la ULE que va contribuir a reduir el risc de les vendes per als industrials de Sabadell, però no a finançar les vendes.

Analitzem ara els interessos dels fundadors del banc, que coincidien amb els interessos ciutadans o del motor econòmic de la ciutat.

La fundació del Banc de Sabadell

El Banc de Sabadell va ser constituït el 31 de desembre de 1881. Els promotors d'aquest banc foren cent vint-i-set prohoms de Sabadell. D'aquests, setanta-nou eren industrials, encara que alguns també eren propietaris, sobretot de vapors; quinze eren, segons la mateixa escriptura, propietaris, encara que dos a més eren industrials tèxtils amb interessos industrials, un també tenia un molí, un també era llauner i un altre també era fabricant de paper; després hi havia dinou persones «del comerç», dels quals sis tenien interessos industrials, entre els quals figuren una fàbrica d'olis, una de farines i una de paper; finalment hi havia dos tintorers, un enginyer-constructor mecànic, un serraller-constructor mecànic, tres forners, quatre paletes i mestres d'obra, un tractant de carns, un advocat i un revalidat de fe pública (vegeu el quadre 10).

QUADRE 10

Distribució dels socis fundadors del Banc de Sabadell per professions*

<i>Professió</i>	<i>Nombre</i>
Industrials	65
Industrials i propietaris**	14
Propietaris i industrials***	5
Del comerç i industrials****	6
Tintorers	2
Constructors mecànics	2
Propietaris	10
Del comerç	13
Forners	3
Paletes i mestres d'obra	4
Altres	3
Total	127

Font: elaboració pròpia a partir de l'escriptura de constitució. Arxiu del Banc de Sabadell.

* Aquesta classificació s'ha elaborat a partir de les matrícules de contribució industrial i de la propietat de 1881 i 1882, així com els comentaris de Josep M. Benaül.

** En general, propietaris d'algun vapor industrial, el que ells mateixos utilitzaven o d'altres que arrendaven.

*** És a dir, propietaris que podien tenir interessos en la indústria, en general com a socis capitalistes.

**** Igual que abans, eren comerciants amb interessos en la indústria.

Aquesta ràpida ullada als socis fundadors ens permet observar la importància del sector industrial en la constitució del banc. Noranta-quatre dels cent vint-i-set fundadors tenien interessos industrials, és a dir, el 74%. I la resta, el 26%, eren ben conscients de la importància del bon funcionament de la indústria sabadellenca pels seus propis interessos.

En el marc de la relació entre els industrials sabadellencs i el Banc de Sabadell cal tenir present que va ser el mateix Gremi de Fabricants de Sabadell qui impulsà la creació d'aquest banc. El Banc de Sabadell va instal·lar-se en els baixos de l'edifici del gremi i es podria aventurar³¹ que gairebé tots els fundadors, si no tots, n'eren membres. De fet, molts dels membres de la primera Junta de Govern del Banc de Sabadell foren, abans o després, presidents dels mateix Gremi de Fabricants. Aquest vincle serà un element més perquè el banc tingui una clara vocació industrialista.

De fet, veiem que també entre els fundadors hi ha gairebé tots els principals fabricants tèxtils de Sabadell. Les dades de la Contribució Industrial ens mostren que els fabricants tèxtils fundadors del banc pagaven el 50,7% de les contribucions del sector a Sabadell el 1881. Els tintorers representaven el 33,35% de les contribucions, i els constructors mecànics, l'11,39%. Podríem afirmar que la meitat de la capacitat productiva tèxtil de la ciutat participà directament en la fundació del Banc de Sabadell.³²

Però també s'ha de dir que, dels que quedaren al marge en un primer moment, molt probablement hi van entrar més endavant. Així, per exemple, a la Junta General d'Accionistes del febrer de 1883 hi hagué una participació de cent setanta-nou accionistes (cinquanta-dos més que un any abans). Però en realitat n'hi havia d'haver més perquè en la mateixa Junta es diu que aquests cent setanta-nou accionistes sumaven 10.014 accions de les 15.000 subscrites.³³ A més, amb les posteriors ampliacions de capital, com la de 1883 o la de 1890, és més que probable que entressin nous accionistes a l'entitat. Malgrat que no hem pogut comprovar aquest aspecte ja que no hi ha llistes d'accionistes de l'època, sembla una hipòtesi més que raonable. A més, la mateixa operativitat creditora del banc podia impulsar els industrials a fer-se accionistes, concedint crèdits amb garantia d'accions.

El quadre 11 ens mostra la primera Junta de Govern del banc.

31. Malauradament no hi ha llistes d'associats del Gremi de Fabricants de Sabadell d'aquells anys, però llistes parcials i posteriors confirmen que molts dels fundadors n'eren membres.

32. La Contribució Industrial era proporcional a la capacitat productiva, per tant es pot fer aquest salt interpretatiu i considerar que si la meitat de la Contribució Industrial participà en la fundació del banc significa que la meitat de la capacitat productiva estava darrere de la fundació del banc.

33. Si suposem que els accionistes no assistents tenien una mitjana d'accions com la dels accionistes assistents, això voldria dir que el Banc de Sabadell, el febrer de 1883, ja comptava amb uns 268 accionistes a raó de 55,9 accions cada un (10.014 accions/179 accionistes assistents). També s'ha de dir que moltes famílies repartien accions fins i tot entre els fills menors d'edat.

QUADRE 11

Primera Junta de Govern del Banc de Sabadell, 28 de gener de 1882

<i>Noms i cognoms</i>	<i>Professió</i>	<i>Càrrec</i>
Joan B. Corominas i Pla	Industrial i propietari	President
Antoni Oliver i Buxó	Propietari	Vicepresident
Josep Voltà i Vivé	Industrial	Director
Joan Sallarès i Pla	Industrial	Director
Joan Llonch i Sanmiquel	Industrial	Director
Joan Gorina i Borrell	Industrial	Vocal
Josep Antoni Planas i Borrell	Industrial i propietari	Vocal
Antoni Casanovas i Sallarès	Industrial	Vocal
Pau Gambús i Romeu	Del comerç i fabricant d'olis	Vocal
Jaume Gorina i Pujol	Industrial	Vocal
Enric Turull i Comadran	Industrial	Vocal
Josep Antoni Duran i Folguera	Industrial i propietari	Vocal
Josep Vila i Renom	Industrial	Vocal suplent
Antoni Cirera i Campdepadrós	Del comerç de llanes i propietari	Vocal suplent
Marc Soler i Domènech	Industrial	Vocal suplent
Pere Llonch i Font	Del comerç i/o banquer	Administrador

Font: elaboració pròpia a partir del Protocol notarial de Joaquim de Maimó (AHS).

Els membres de la Junta de Govern no es limitaven a les seves indústries o negocis i de seguida entraven en l'escena pública de la ciutat o, fins i tot, de més enllà, cosa, d'altra banda, habitual a la burgesia d'aquella època. A més, participaven en múltiples organitzacions de caràcter cooperatiu i social. De totes maneres, predominava l'interès industrial i, concretament, el tèxtil llaner.

Més encara, l'àmplia participació d'aquest estament en l'accionariat del banc garantia una àmplia cartera de clients amb els mateixos interessos. El fet que al final fossin uns pocs els qui prenguessin les decisions clau del banc (els més importants serien els directors) no eliminava aquesta sintonia d'interessos entre tots els participants, almenys en el moment de la fundació. Potser cal recordar que llavors no hi havia corporacions en els sentit modern, és a dir, que separessin la gestió de la propietat. Per tant, els interessos dels accionistes coincidien amb els dels directius. Els accionistes aportaren capital per constituir el banc i alhora en foren clients, i els directius eren accionistes promotors del banc i també clients.

I quins eren aquests interessos? Sabem que hi havia importants necessitats per tenir una institució que s'encarregués del finançament del circulat i, al mateix temps, hi havia l'oportunitat d'aprofitar la conjuntura internacional per importar llanes de qualitat i barates. Per tant, es va reunir un important conjunt d'empresaris per fundar el Banc de Sabadell perquè desenvolupés aquests dos negocis. D'una banda, coincidien els interessos per obtenir finançament pel

circulant i, de l'altra, interessos per gestionar l'aprovisionament de llanes estrangeres.

Pel que fa als motius dels socis fundadors no vinculats a la indústria tèxtil llanera, podem especular amb les bones expectatives que deuria generar el banc per a invertir-hi. Així mateix, podien entendre que el banc també finançaria el circulant d'altres sectors.

L'estratègia original

Així que es va fundar el banc, es va crear una agència de llanes, definint, d'aquesta manera, un banc amb dos negocis de partida: el financer i el de compravenda de llanes.

En la primera reunió de la Junta Directiva s'aprovà, d'una banda, muntar una agència al sud de França per al comerç de llanes a càrrec d'una persona entesa que informés a la direcció del Banc de Sabadell, de l'altra «*adquirir por cuenta del Banco pequeños lotes de lanas especiales*»,³⁴ i finalment s'aprovà establir «*una inteligencia*» amb una banca de Barcelona que serà el Crèdit del Comerç i de la Indústria «*por su analogia con el Banco tanto por su objeto como por la calidad de sus personas que lo administran*».³⁵ És a dir, amb aquestes primeres decisions es veu clarament que serà un banc dedicat a donar uns serveis a la indústria local que van més enllà dels serveis financers. O sigui, es tractarà de fer de banca mixta.

Ara bé, de l'estratègia inicial de subministrar llanes, es passà a una estratègia de proveir del que fos necessari a la indústria local. Es pot dir que on hi havia necessitats dels accionistes del banc, hi havia aquesta institució per mirar de cobrir la demanda. Del negoci de llanes es passà a altres iniciatives: importació de maquinària tèxtil, subministrament d'aigües a Sabadell, marítimes de carboners, electricitat... Però el més important fou el del subministrament de llanes, seguit de la provisió de carbons a partir de 1898.

En tot cas, ambdós grups d'interès, els propietaris i els directius, tenien un objectiu molt clar del que havia de ser aquesta empresa. I aquesta no era només una empresa que maximitzés el valor per als accionistes en ella mateixa, és a dir, del valor de les accions i del repartiment de dividendes, sinó que ho havia de fer a través dels seus serveis als accionistes com a clients. O sigui que s'esperava que el Banc de Sabadell revertís als clients serveis financers i industrials (subministraments) en bones condicions.

Des d'un punt de vista de la importància relativa dels negocis no bancaris del Banc de Sabadell podem dir que en els primers anys arribà a suposar fins a un terç del volum total del banc. I això que no es tractava d'explotar

34. Banc de Sabadell, *Acta de la Junta de Direcció*, 9 de febrer de 1882, llibre 1, 1 revers.

35. Banc de Sabadell, *Acta de la Junta de Direcció*, 9 de febrer de 1882, llibre 1, 1 revers.

a fons el negoci de llanes, ja que més aviat s'oferia aquest servei de manera molt competitiva. A les memòries del banc podem llegir que

*«ha sido norma de conducta de la Junta de Gobierno, no exprimir los negocios atendiendo á la utilidad exclusiva del Banco, sin que sus relacionados participaran tambien del provecho de su intermediación».*³⁶

En definitiva, el Banc de Sabadell va néixer amb una estratègia de banca mixta, és a dir, comercial i de negocis. El primer tipus de banca es refereix a la que es dedica a captar estalvis en forma de dipòsits i comptes corrents i el préstec en forma de crèdits a curt termini (crèdits en compte corrent, crèdits a menys d'un any amb o sense garantia, per exemple de primeres matèries o d'accions, descompte de lletres) o, això fou menys important en el Banc de Sabadell,³⁷ crèdits a llarg termini (a més d'un any, amb o sense garanties, per exemple hipotecàries), i també es dedicà a la gestió de mitjans de pagament (gestió d'efectes comercials,³⁸ pagaments de factures i transferències entre comptes corrents). Pel que fa al segon tipus de banc, el de negocis, s'orienta a la promoció de negocis amb el capital propi o amb els estalvis que recollia, en aquest cas, amb la creació d'una agència de llanes i altres negocis de servei als industrials sabadellencs.

Aquesta estratègia corporativa inicial³⁹ va ser mantinguda durant un quart de segle. Però mentre la banca comercial va anar creixent, els negocis no bancaris toparen amb molts entrebancs. La secció de llanes va haver d'adaptar-se a nombrosos canvis (de la llana cardada a l'estam, el retorn al proteccionisme amb l'aranzel de 1891 i l'augment dels preus de les llanes a partir de 1902) i canvis d'orientació en el negoci (la instal·lació d'un rentador de llanes a Bedarieux, al sud de França, el 1889, o d'una sucursal a Buenos Aires el 1891).⁴⁰ La secció de carbons, creada el 1898, va obligar a invertir en un magatzem i en unes oficines al port de Barcelona. I els altres negocis o van ser abandonats, com ara la importació de maquinària o la inversió en una marítima de vaixells carboners, o foren molt secundaris per al banc, com el cas del subministrament d'aigües i electricitat.

La combinació dels negocis, és a dir, l'explotació de les sinergies, no va poder superar les dificultats dels negocis no bancaris i, de fet, va afavorir més

36. Banc de Sabadell, *Memoria de la Junta General d'Accionistes*, 18 de febrer de 1883, 8.

37. Cal dir, però, que hi havia un mecanisme de finançament a llarg termini mitjançant els crèdits a curt termini: consistia a renovar automàticament el crèdit a sis mesos o a un any quan s'havia de cancel·lar. Això, de vegades, es feia per finançar inversions industrials a llarg termini, però en el cas del Banc de Sabadell no fou una pràctica prou important per desmentir el que s'ha dit.

38. Els efectes comercials, com ja s'ha dit, tenen dues funcions: com a mitjans de pagament entre places diferents i com a crèdit comercial, ajornant el pagament d'una compra i permetent que el tenidor de l'efecte el porti a descomptar en un banc, de manera que n'obté un avançament amb descompte (que és el cost del mateix).

39. Estratègia corporativa és la definició del o dels negocis concrets a què es dedicarà l'empresa.

40. Cal dir que en el segle XIX els bancs espanyols, excepte el Banc d'Espanya, no tenien sucursals.

la banca comercial que els subministraments de llana i carbó. El principal problema fou que, mentre a la banca comercial es va comptar amb un monopoli local, amb els altres negocis sempre va haver de lluitar en preus a causa d'una competència que no només procedia de Sabadell sinó també de Barcelona, de les zones productores i, fins i tot, de grans industrials que compraven lots de primeres matèries i revenien el que no necessitaven. Les economies de localització a la banca comercial eren molt importants, però no en els altres negocis. A més, la flexibilitat amb què havien d'operar aquests feia que el Banc de Sabadell mai pogués escombrar la competència ni diferenciar el producte ja que els comerciants de llanes també venien a crèdit.

Qüestions que haurien d'analitzar-se detingudament, cosa que sobrepassa l'objectiu d'aquest article.

El que hem volgut demostrar fins aquí és que l'economia de Sabadell necessitava un banc per finançar el circulat i facilitar mitjans de pagament i, a més, una agència de llanes que pogués importar aprofitant una bona conjuntura dels mercats internacionals i el relatiu lliurecanvisme que experimentava el país. Hem vist també que els promotors coincidien amb aquestes necessitats per la qual cosa van crear el Banc de Sabadell amb l'estratègia corporativa destinada a satisfer-les.